

Міністерство освіти і науки України
Академія педагогічних наук України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ВЧИТЕЛЯ

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
27 вересня 2001 р.

Київ

Видавництво
Науковий світ™

2001

ББК 74.584(2)7

Ф79

УДК 371.13+ 378.

Відповідальний редактор: Д.І.Пашенко, канд. пед. наук, доцент

Рецензенти:

А.Й.Капська, доктор педагогічних наук, професор, Національний педагогічний університет ім. М.П.Драгоманова;

О.М.Коберник, доктор педагогічних наук, Уманський державний педагогічний університет ім. П.Тичини.

Рекомендовано до друку вченою радою
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини
(протокол № 1 від 30 серпня 2001 р.).

Формування гуманістичного світогляду вчителя: Матеріали
Ф79 Всеукраїнської наук.-практ. конф., 27 вересня 2001 р.
/ Уманський держ. педагог, ун-т. ім. Павла Тичини. - К.: Наук,
світ, 2001. - 133 с. - Бібліогр. в кінці розд.

ШШ 966-675-037-6

Збірник містить тексти наукових доповідей, виголошених на
Всеукраїнській науково-практичній конференції, яка проводилася в
м. Умані 27 вересня 2001 р.

ББК 74.584(2)7

ISBN 966-675-037-6

© Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, 2001.

З М І С Т

Свтух М.Бо Сердюк О.Н. Управління розвитком гуманістичного світогляду вчителя	3
Красовицькнй М.Ю. Особливості формування педагогічного світогляду вчителів в університетах США і Канади	15
Коберик О.М. Готовність учителів до гуманізації педагогічного процесу	20
Пономарьова О.І. Формування особистості вчителя у педагогічних навчальних закладах США	23
Янакова О.ІЛ Формування педагогічного світогляду вчителя за допомогою курсів підвищення кваліфікації (на прикладі американського досвіду)	25
Кузнецова ОЛО. Вплив ідей гуманістичної педагогіки на теорію і практику навчання іноземних мов у Великій Британії	27
Шугова М.О. Гуманістична направленість реформування середньої освіти США	30
Павденко Д.І. Гуманістичні аспекти світогляду вчителя	34
Побірченко Н.С. Громадівці про виховання підростаючого покоління: гуманістичний підхід (ІІ пол. ХІХ - поч. ХХ ст.)	38
Мішкурова В.Ф., Чернега Б. Заняття з педагогічної майстерності як засіб формування гуманістичного світогляду учителя	44
Пашенко М.І. Формування гуманістичного світогляду майбутнього вчителя у процесі навчання та виховання	46
Мотрич ЛЛК. Формування творчих здібностей - важливий фактор у становленні гуманістичного світогляду майбутнього вчителя	50
Чорномаз Б.Д. Формування гуманістичного світогляду вчителя знання історії	51
Яременко О.О. Екоосвіта та екодіяльність у формуванні особистості вчителя	59
Якимчук Б.А. До питання щодо функціонального складу педагогічної діяльності в контексті гуманізації освіти	63
Радченко І.А. Гуманістичний світогляд і наукові дослідження	64
Кловак ГЛГ. Система студентської науково-дослідної роботи в аспекті гуманізації навчально-виховного процесу педагогічного вузу	66
Стеценко ЕЛМ., Стеценко В.ІІ. Формування національної свідомості студентів в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін	68
Шмалей С.В. Національна свідомість в контексті екології довкілл	69

О.О.Яременко
(м. Київ)

ЕКООСВІТА ТА ЕКОДІЯЛЬНІСТЬ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Проблема особистості, її формування, є однією з фундаментальних міждисциплінарних проблем у сучасній науці. Зараз накопичено багато емпіричного матеріалу, висловлено чимало теоретичних міркувань, думок, надруковано цілий ряд серйозних праць філософів, соціологів, психологів з проблеми людини, становлення її особистості.

Людський індивід стає особистістю, виступаючи як суб'єкт діяльності, спілкування та пізнання; діючи активно та свідомо, творчо змінюючи природні та суспільні умови та себе самого. Особистість, що розвивається здійснює себе у діяльності, яка разом з процесом дорослішання стає все більш багатоплановою та змістовною.

При педагогічному керівництві процесом розвитку людини, важливо бачити можливість того чи іншого виду діяльності, і використовувати їх для управління розвитком особистості. Всебічний розвиток особистості буде можливим лише при багатоплановому характеру діяльності, а багатоплановість означає не тільки різноманітність у змісті діяльності, але й різницю у її психічній структурі. Тобто потрібна така діяльність у якій формуються не тільки знання, навички і т. ін., але й здібності, настанови, вольові та емоційні якості, тобто розвивається особистість у цілому, як єдність усіх своїх граней та якостей.

Одним з таких видів діяльностей (що може мати різний зміст, психічну структуру та психологічний результат, а саме зміна у процесі діяльності її суб'єкту, самої людини) є екодіяльність, яка є важливою та необхідною частиною у екологічній освіті. Екоосвіту та екодіяльність слід розглядати як інтегративні поняття, причому останнє - для визначення різних видів діяльності, тим чи іншим чином спрямованих на забезпечення оптимального стану системи "суспільство-природа-людина", а перше як аспект загальної освіти, який забезпечує взаємозв'язок між гуманітарними та природничими знаннями і таким чином сприяє формуванню у молоді цілісної картини світу [2].

Про важливість екоосвіти та екодіяльності у розвитку особистості так і суспільства писало та говорило багато спеціалістів різних дисциплін. Основна

тенденція багатьох екоосвітніх програм полягає в тому, що екоосвіта (а разом з цим й екодіяльність) не є ані одноразовою акцією участі у якійсь діяльності, ані підручником з інструкціями по застосуванню та вживанню. Концепція екоосвіти полягає у її безперервності, яка повинна починатися з дитинства і включати різноманітні дії, через які людині краще зрозуміє роль природи, навколишнього середовища у їх житті та в зв'язку з цим подальше буде діяти для збагачення та підвищення якості свого життя.

Для того щоб якомога більше полегшити та прискорити цей процес, необхідно включати у нього багато агенцій та інститутів, особливо тих, що грають велику роль у розвитку особистості. Серед цих агенцій, особливе місце займає освіта, школа.

Освіта відрізняється від інших соціальних інститутів своєю спрямованістю, змістом своєї діяльності. Суттю ж, внутрішньою основою, найголовнішою ознакою освіти є її здатність впливати на розвиток людини, готувати особистість до активної соціальної діяльності. Інші функції освіти такі як механізм передавання від покоління до покоління досвіду знань, або культуруоутворювальна функція підпорядковані головній освітній проблемі - соціалізації індивіда.

Особливість процесу соціалізації заключається в тому, що для успішної реалізації цілей та задач суспільства недостатньо "відрегуловати" діяльність тільки соціальних інститутів. Особливо важно і навіть необхідно, щоб "спрацювали" складні психічні механізми індивідуальної свідомості, які поєднуються з засвоєнням та інтерналізацією цінностей та норм, пов'язаних з регуляцією поведінки та які визначають зміни структури особистості, які життєво необхідні власне суспільству. Успіх соціалізації заключається в тому, наскільки індивід засвоїв вимоги своєї групи, громади, наскільки "групові" цінності та норми стали змістом його власного я. Таке підключення внутрішніх механізмів забезпечує успіх соціалізації і сприяє розвитку особистості [1].

Загальною задачею екоосвіти є формування екоосвідомості, тобто тих самих внутрішніх психологічних механізмів, про які ми вже згадували, Ця загальна задача конкретизується на рівні трьох основних задач екоосвіти [3].

1. Формування адекватних екоуявлень, що дозволяє особистості знати, що і як трапляється у світі природи та між людиною і природою, і як слід діяти з точки зору екологічної доцільності. Головним орієнтиром при рішенні цієї задачі екоосвіти є формування у особистості розуміння єдності людини та природи, яке сприяє виникненню у неї психологічної включеності у світ природи.

2. Формування ставлення до природи, що визначає характер цілей взаємодії з природою, його мотивів, іншими словами стимулює діяти з точки зору екологічної доцільності, Головним орієнтиром тут є формування у особистості суб'єктивного ставлення до природи.

3. Формування системи умінь, навичок(технологій) взаємодії з природою, що дозволяє діяти з точки зору екологічної доцільності. Для того, щоб екологічно доцільно діяти, особистості необхідно вміти це робити: і розуміння, і прагнення виявляється недостатньо, якщо вона не зможе

реалізувати їх у системі своїх дій. Головним орієнтиром є організація такої діяльності особистості процесі якої має місце засвоєння непрагматичних стратегій та відповідних технологій взаємодії з природою.

Які ж висновки можна зробити з вищезазначеного?

По-перше, всяка освітня система (а, отже, й екоосвіта), яка формує особистість лише через розумовий канал, включно шляхом усвідомлення, у своїй основі неспроможна забезпечити всебічно-повноцінного розвитку людини. Не розумовий контроль за своєю поведінкою, а підсвідоме дотримання, приміром, норм моралі є справжньою вихованістю. Тому, усі три сфери, когнітивну, афективну та поведінкову треба брати до уваги [5]. А задачі освіти розділити на три групи:

Знання, розуміння та усвідомлення - це включає ознайомлення з різноманітними ресурсами природи та доцільною діяльністю на природі, а також з історично-культурною спадщиною суспільства, громади. Сюди ж входить розвиток усвідомлення, щодо ролі природи у житті особистості та суспільства в цілому.

Емоційні та ціннісні ставлення - це торкається афективної сфери екоосвіти і включає цінності та почуття індивіда, щодо природи, які беруться до уваги у процесі освіти та виховання.

Поведінка, звички та навички - включає експериментальне навчіння цілому ряду діяльностей на природі, що підходять індивіду, і які можуть закласти основу для розвитку майбутніх хобі. На додаток, слід вивчити релаксаційні техніки на природі для покращання свого власного здоров'я. Також сюди відносять волонтерську та сумісну діяльність, орієнтовану на допомогу громаді.

По-друге, особливої уваги потребує найближче оточення, "навколишнє середовище" молоді людини. І велика роль тут надається вчителю, вихователю, педагогу, головне завдання якого полягає в мінімізації деструктивної дії на освіту стихійного буденного життя. (Варто уваги, що в деяких розвинених європейських країнах здійснюється суворий контроль за виховним впливом культурного оточення, існують прямі дійові заборони та обмеження на відкритий доступ до тих зразків культури, які формують молодь не в бажаному руслі, або невідповідно до їх вікових особливостей). Якщо говорити про соціальний аспект діяльності, то слід відмітити, що виникаючи в процесі будь-якої діяльності особисті відношення істотно впливають на її зміст та хід. Предмет діяльності не просто засвоюється молоддю, він подається вчителем(вихователем і т. ін.) і ставлення до предмета опосередковується ставленням до вчителя. Поява вчителя, його ставлення до предмету і до своєї професії, до тих кого він навчає та виховує, інших вихователів, його особистість активно бере участь у процесі діяльності як один з істотних факторів. Ймовірно, що в жодній професії сукупність якостей особистості не грає такої великої ролі і так безпосередньо не обумовлює успіх праці, діяльності, як у педагогічній професії. Молодь вчиться особливо старанно та успішно у тих вчителів з якими її зв'язують довірливі відношення, яких вона цінує та поважає.

За характером взаємодії вчитель є типовим представником професій

типу "людина-людина", в яких головний предмет праці - це люди, їхні групи, колективи. Комунікативні процеси мають для його діяльності провідне значення, оскільки смисловий аспект спілкування вчителя становить "психологічне ядро" його професії. Вирішальну роль у забезпеченні високоякісного педагогічного процесу відіграє підготовленість самого вчителя. У кваліфікованого педагога вільне володіння матеріалом доповнюється вільним мовним спілкуванням з аудиторією. Змістова підготовка та опанування науковою і методичною літературою створюють атмосферу, що сприяє творчому пошуку. Творчий педагог використовує сучасні педагогічні технології, науково-методичні досягнення, трансформує їх відповідно до своєї діяльності, постійно прагне до новизни, педагогічних імпровізацій.

Все це вимагає від працівників педагогічних закладів постійної роботи над підвищенням свого фахового рівня, неординарного педагогічного мислення, розробки нових форм і методів роботи, вміння працювати не лише з учнями, а й іншими педагогами для успішної сумісної праці.

Тому третім, і останнім, висновком є те що педагог будь-якого профілю, окрім готовності до здійснення конкретної освітньої діяльності, має бути компетентним в усіх інших її видах. Цілісність людини, комплексність механізму соціокультурного формування особистості, системність освіти вимагають вчителя, за підготовкою принципово відмінного, від вченого дослідника [4]. Доречно нагадати злюблені слова В.О. Сухомлинського: «Учитель - це не тільки той, хто передає учням знання й уміння. Це передусім той, у кого дитина... вчиться жити».

Тому серед загальнопсихологічних профілюючими можна вважати вимоги до певних здатностей вчителя:

а) бути активним та винахідливим у відшукуванні адекватних педагогічних рішень, знаходити шляхи їх реалізації в залежності від особливостей ситуації, енергійно здійснювати вплив на розум, поведінку та почуття вихованців, прагнути до ефективної участі в організації діяльності учнів, заслужити їх довіру;

б) володіти засобами організації діяльності учнів, керувати нею, навчаючи й виховуючи їх, сприяти становленню їхньої особистості, розумовому, емоційному, духовному, вольовому розвитку, моральному вдосконаленню,

в) утримувати в свідомості розгалужений комплекс різноманітних знань, відомостей, професійно-педагогічних способів дій, правил, адекватно оперувати ними, здійснювати належного рівня ефективності самоконтроль і саморегуляцію.

І саме екоосвіта з її багатогранними можливостями може цьому сприяти. Варто уваги, те що саме такі особливості екоосвіти, як узагальненість, міждисциплінарність, єдність пізнавальних, нормативних, ціннісних та діяльнісних компонентів змісту, дозволяють у процесі її засвоєння забезпечити формування певних якостей і характеристик особистості.

Література.

1. Бурачене М.Р. Формирование личности в процессе социализации // Биологическое и социальное в формировании целостной личности: Межвуз. науч. сб. Латвийский гос.ун-т им.ПСтучки. - Рига, 1977 (с.111).
2. Волошина А.П. Стимулирование экологической активности младших школьников. Дис....канд. пед.наук., Умань, 1995.
3. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Экологическая педагогика и психология. Ростов-на-Дону: Изд-во "Феникс", 1996. - 480 с. (с. 279).
4. Луговой В. Освіта і соціалізація людини (с.25) // Соціальна педагогіка і адаптивність особистості Суми: ВВП "Мрія" 1994. - 548 с.
5. Sivan, A. (1995). Schools as socialising agents for leisure: The Case of Hong Kong. In H.Ruskin and A.Sivan (eds.), Leisure education towards the 21st Century, Brigham Young University, UT, pp. 167-175.

Б.А.Якимчук
(м. Умань)

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ФУНКЦІОНАЛЬНОГО СКЛАДУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Сучасна психолого-педагогічна наука стверджує, що особистість учня формується під впливом багатьох зовнішніх чинників, завдяки яким вона є динамічною системою. Умовою оптимального її розвитку є такі зовнішні впливи, які сприяють переходу розвинутої особистості з нижчого на вищий рівень. Тому педагогіку, яка використовує ці впливи можна вважати гуманістичною.

Гуманістична освіта повинна створити умови, які дали б змогу для учня:

- повного індивідуального розвитку;
- задоволення природних потреб у розвитку;
- всебічної суб'єктної активності у мисленні і дії;
- суб'єктного самовизначення;
- самореалізації через самотворення й актуалізацію своїх можливостей у ДЦ;
- прийняття світу й самого себе;
- самопізнання;
- постійного самовдосконалення;
- творчих пошуків;
- задоволення цікавості;
- використання власних задатків для реалізації свого життєвого сценарію;
- успішного встановлення міжособистісних стосунків;
- пристосування до оточення, яке змінюється тощо.

Аналіз хоча б цього, далеко не повного переліку можливостей учня приводить до думки, що традиційна школа лише частково створює учням